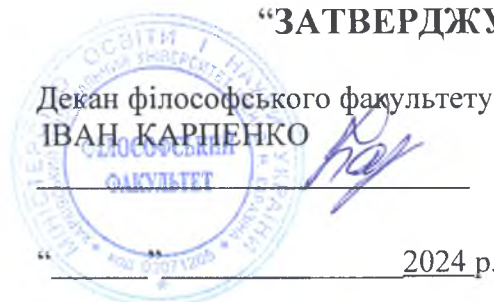

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра політології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Робоча програма навчальної дисципліни

Прикладна політологія, політичний аналіз, ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	<u>бакалаврський</u>
галузь знань	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> (шифр і назва)
спеціальність	<u>052 Політологія</u> (шифр і назва)
освітня програма	<u>Політичні технології та аналіз політики</u> (шифр і назва)
вид дисципліни	<u>за вибором</u> (обов'язкова/за вибором)
факультет	<u>філософський</u>

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

Протокол № 11 від 21 червня 2024 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Рубанов** Віктор Володимирович – доктор політичних наук, професор кафедри політології.

Работягова Ірина Володимирівна – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології філософського факультету.

Програму схвалено на засіданні кафедри політології

Протокол № 11 від 21 червня 2024 року

Завідувач кафедри політології

Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз політики»

Гарант освітньо-професійної програми

Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 19 червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії

філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “**Прикладна політологія. Політичний аналіз, прогнозування та оцінка ризиків**” складена відповідно до освітньо-професійної програми “Політичні технології та аналіз політики” підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 052 Політологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є специфіка прикладної галузі політології, методів та форм прикладної роботи політолога, інструментальні можливості політичного аналізу в дослідженні соціально-політичної ситуації в країні з метою прийняття науково обґрунтованих політичних рішень..

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є засвоєння студентами теоретичних засад та практичних форм прикладної роботи політолога у сфері аналізу політики та прийняття політичних рішень, ознайомлення студентів з інструментальними можливостями та обмеженнями політичного аналізу у дослідженні процесу підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є

- засвоєння студентами теоретико-методологічних засад політичного аналізу, процесів наукового визначення і аналізу політичної проблеми, прогнозування її розвитку, консультування щодо розробки та прийняття оптимальних варіантів політичних рішень;
- оволодіння практичними навичками здійснення профільних аналітичних методів та процедур в рішенні актуальних суспільно-політичних проблем;
- знайомство з основними акторами політичного процесу;
- вивчення теоретичної бази механізму прийняття рішення;
- набуття навичок у побудові аналітичної схеми актуального політичного процесу та формування стратегії політичного актора;
- набуття вміння формування механізму порядку денного державної політики та проекту політичного рішення.

1.3. Кількість кредитів 5

1.4. Загальна кількість годин 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
2-й	
Семестр	
3-й	
Лекції	
32 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	10 год.
Лабораторні заняття	
Не передбачені	
Самостійна робота	
86 год.	132 год.
Індивідуальні завдання	
Вид контролю: залік	

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

- Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.
- Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.
- Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.
- Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.
- Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.
- Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, влади та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.
- Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.
- Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.
- Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу.
- Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Природа та роль політології, політичного аналізу в дослідженні та вирішенні політико-управлінських проблем.

Тема 1. Міждисциплінарна, інтегративна, багаторівнева природа та предмет політології як наукової та навчальної дисципліни.

Виникнення політології як науки про світ політичного. Політологія як міждисциплінарна наука. Перші спроби осмислення політичних процесів. Релігійно-міфологічне трактування політики. Політичне знання в системі філософського знання. Витоки та причини інституціоналізації політології як міждисциплінарної, багаторівневої наукової дисципліни. Перші кафедри, відділення та факультети політології. Предмет політології як міждисциплінарної, багаторівневої науки. Відмінності в розумінні та визначенні предмету політології як міждисциплінарної, багаторівневої наукової та навчальної дисципліни. Етапи становлення знання про політичне. Функції політології як інтегративної, багаторівневої наукової та навчальної дисципліни. Структура знання про політику Диференціація та інтеграція політологічних досліджень на сучасному етапі розвитку суспільства.

Тема 2. Об'єктивність, відкритість та взаємозв'язок політології з іншими соціально - гуманітарними та природничими науками.

Завдання та структура політології. Три основні аспекти аналізу світу політичного.. Співвідношення історії і політології, політології та антропології. Співвідношення політології і політичної економіки, соціології і політології. Політична філософія, політична соціологія та прикладна політологія. Взаємозв'язок політології і політичних субдисциплін в системі сучасного політологічного знання.

Тема 3. Теоретико-методологічні засади, понятійно-категоріальний апарат та функції політології як міждисциплінарної, інтегративної та багаторівневої наукової та навчальної дисципліни.

Сутність наукової теорії та методології. Базові категорії політології. Міждисциплінарна та інтегративна сутність політології. Поняття політологічних методів та процедур наукового дослідження та їх міждисциплінарна, системна природа. Загальнонаукові та політологічні методи та процедури дослідження. Методи інструментально-емпіричних досліджень для отримання первинної інформації про політичні факти. Власне політологічні методи та процедури дослідження. Соціологічний, антропологічний, психологічний, соціально-психологічний методи

та процедури наукового дослідження. Біхевіоралізм та біхевіоралістична революція. Комплексний, системний та структурно-функційний підходи та методи і процедури дослідження сучасних політичних проблем та основні функції сучасної політології .

Тема 4. Предметні, структурні та функціональні особливості реального функціонування практично-прикладного рівня політології як спеціалізованої політико-управлінської системи наукового знання.

Прикладна політологія як політична субдисципліна та спеціалізована політико-управлінська система наукового знання. Міждисциплінарна, інтегративна природа прикладної політології. Витоки та реальне функціонування прикладної політології . Третя та шоста книги Аристотеля «Нікомахова етика» щодо практично-розумової діяльності людини в процесі прийняття державних рішень. Роль англійських (Джон Граунт, Вільям Петі) та українських (І. М. Ланг) політичних арифметик в розвитку прикладної політології в загалі та політичного аналізу зокрема. Формування прикладної політології та політичного аналізу на теренах США (Чарльз Мерріам , П. Лазерфельд, Карл Мангейм, А. Відавські, Р. Даль, Й. Дроп),

Тема 5. Базові фактори формування та розвитку політичного аналізу як спеціалізованої політико - управлінської наукової дисципліни в США та західноєвропейських країнах.

Витоки, природа, та основні фактори подальшого розвитку політичного аналізу як спеціалізованого інструменту підготовки політичних рішень на початок 60-70- рокі ХХ ст. Становлення системи біполярного протистояння двох політичних систем СРСР і США як одна з базових причин подальшого розвитку, спеціалізації та професіоналізації політичного аналізу . Вплив на процес розвитку політичного аналізу зміни якості озброєнь. Поява та розвиток електронної обчислювальної техніки як базовий фактор використання в політичному аналізі математичних та статистичних методів та процедур дослідження Системна природа методів і процедур політичного аналізу. Рівні реального функціонування політичного аналізу. Теоретичний та прикладної політичний аналіз. Професіоналізація прикладного рівня наукового дослідження політичних проблем в США. Каліфорнійський університет та Чиказький університет. Академічна політологія. Американська асоціація політичних наук. Європейські школи політичної науки: Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, Швеція.

Тема 6. Специфічні особливості, проблеми і перспективи інституціоналізації політології та політичного аналізу в суверенній Україні.

«Інституалізація» і «Інституціоналізація»; загальне і особливе. «Інституціоналізація» як процес та результат становлення наукової та навчальної дисципліни. Специфічні особливості процесу інституціоналізації політології в Україні. Роль вчених Харківського університету в формуванні теорії та методології політологічних досліджень. Політологія як політико-управлінська наука та навчальна дисципліна в системі вищої освіти суверенної України. Проблеми та перспективи становлення політології та професії політолога в сучасній Україні.

Тема 7. Проблеми визначення природи, предметного поля, рівнів реального функціонування політичного аналізу та моделі фахівця – аналітика в сучасній Україні .

Політичний аналіз у системі політичних наук. Предмет, об'єкт, структура й логіка навчального курсу. Принцип єдності дослідницького, прогностичного й організаційно-технічного компонентів у навчальному курсі. Основні підходи у визначенні природи та предмета політичного аналізу як політико-управлінської наукової дисципліни та робочої моделі фахівця-аналітика. Актуальність визначення рівнів реального функціонування політичного аналізу. Проблеми формування теоретико-методологічних основ сучасної політичної аналітики в суверенній Україні. Проблеми й перспективи інституціоналізації політичної аналітики в процесі формування системи державного управління й місцевого самоврядування України.

Тема 8. Загальнометодологічні і специфічні принципи, типи, види, форми реалізації політичного аналізу як фахової політико-управлінської наукової дисципліни.

Предмет та базові причини виникнення політичного аналізу як політико-управлінської наукової дисципліни. Загальнонаукові принципи дослідження політичних проблем: історичний, термінологічний, функціональний, системний, когнітивний, моделювання та ін. Британський проф. Р.В. Джонс про критерії ефективності інформаційного аналізу. Загальні принципи

політичного аналізу: об'єктивність, повнота, достовірність, обґрунтованість, компетентність, систематизація, конкурентність, поліваріативність, інтеграція з іншими науками. Спеціальні (додаткові) принципи К. фон Клаузевица: мета, простота, єдність командування, економія сил, комплексність аналітичного процесу. Вимоги й особливості реалізації політичного аналізу. Поняття і критерії системності та ефективності політичного аналізу. Основні типи, види політичного аналізу. Пошуковий аналіз. Сутність і специфіка описового й змістовного аналізу. Основні підходи визначення форм політичного аналізу. Критерії та проблеми систематизації форм політичного аналізу. Базові поняття й методологічні установки стратегічного аналізу. Зміст стратегічного аналізу. Парадоксальність методологічної доктрини „ціннісного” політичного аналізу. Ціннісні засади фахового політичного аналізу.

Тема 9. Основні суб'єкти, методи та процедури політичного аналізу як спеціалізованого системного інструменту підготовки, прийняття та реалізації самостійних легітимних політичних рішень в Україні.

Теоретико-методологічний плюралізм політичної науки. Субдисциплінарна матриця політичної науки та її основні суб'єкти та методи. Домінуючі в політології підходи до визначення поняття „політичний аналіз”. Співвідношення та критерії демаркації предметних меж «політології», «політичного аналізу» і «аналізу політики», професійної діяльності «політичного аналітика» та «політичного експерта». Системний аналіз політики як інструмент прийняття політичних рішень: недоліки та межі застосування. А. Вілдавські та Й. Дрор щодо характеристики недоліків системного аналізу політики. Політичний аналіз як спеціалізований науковий інструмент системного дослідження політичних проблем та прийняття легітимних політичних рішень. Основні аспекти системного підходу: системно-компонентний, системно-інтегративний, системно-комунікаційний, системно-історичний, системно-прогностичний. Класифікація систем і моделей. Основні властивості систем і моделей. Кібернетичні аспекти аналізу політичних систем. Зворотні зв'язки. Методика виявлення причин недосяжності цілей політичної системи й можливості оптимізації владних і управлінських рішень. Політичний моніторинг – системно організована сукупність спостережень за розвитком політичних процесів та ситуацій. Методологічні основи розробки програми дослідження політичних проблем: формулювання проблеми, об'єкта і предмета дослідження. Постановка цілей і завдань дослідження, операціоналізація понять і висунення гіпотез. Визначення системи кількісних і якісних методів збору, аналізу даних. Методика обґрунтування експертно-аналітичних висновків і практично-політичних

Розділ 2. Прикладна політологія

Тема 10. Предмет та методи прикладної політології.

Біхевіоралізм та позитивізм як підґрунтя до формування прикладного спрямування політичної науки. Критерії розмежування теоретичної та прикладної політичної науки, їх предметна область. Співвідношення прикладного та емпіричного рівнів політології. Інституціоналізація прикладного виміру політичної науки.

Методи прикладної політології: спостереження, контент-аналіз, опитування прямих чи опосередкованих учасників події, ігрові методи, факторний аналіз, когнітивна картографія, матричний аналіз, конфігуративні дослідження, біографічний аналіз тощо. Цілі та результати прикладного дослідження. Рівні прикладної політології: методологічний, методичні, процедурний. Описове та аналітичне прикладне дослідження.

Основні сфери застосування прикладної політології: розробка програм, проведення виборчих кампаній, вирішення соціальних конфліктів, прийняття політичних рішень, ведення переговорів.

Тема 11. Сутність та роль сучасної політекономії.

Правила гри як засади функціонування політичних інститутів. Визначення специфіки політичної взаємодії крізь призму рентаорієнтованої поведінки політичних акторів. Принцип максиміну як принцип, згідно з яким індивід у будь-якій ситуації намагатиметься мінімізувати витрати та максимізувати вигоди. Співвідношення економіки та політики: втручання економіки у політичний процес та політичні інститути.

Конкурентність, слабоконкурентність та неконкурентність політичного процесу. Ринковість політичного процесу.

Тема 12. Суспільний вибір у політиці.

Суспільний вибір як політичний вибір щодо суспільного блага. Фіаско ринку та провал держави. Суспільне благо як благо, що колективно споживається громадянами, властивості суспільного блага, його різновиди, порівняння з чисто приватним благом. Загальнонаціональне та локальне суспільне благо.

Оподаткування як примус та як засіб забезпечення суспільного блага. Держава та суспільне благо.

Стадії суспільного вибору: договірна стадія, конституційний та пост-конституційний вибір.

Тема 13. Актори сучасної політекономії.

Сутність політичного процесу та його учасники.

Законодавці: визначення мети та засобів її досягнення, формулювання програм, політичне підприємство. Виборці: здійснення суспільного вибору, реалізація вибору «товару з навантаженням», роль політичного споживача чи експерта, обмеженість інформації.

Бюрократія: загальна характеристика.

Тема 14. Бюрократія як специфічний актор політичного процесу.

Бюрократія як функціональний апарат держави, як незалежний актор політекономії. Незалежність вироблення політичного рішення від виборця. Ієрархічна структура бюрократії. Способи ресурсовилучення бюрократії: за рахунок бюджету та за рахунок законодавців.

Незалежність бюрократії від інтересів виборців. Залежність законодавців від бюрократії. Формування політичного рішення: неякісного та дешевого або якісного з латентними витратами. Моделі політико-економічного кругообігу на політичному ринку за участі бюрократії.

Тема 15. Специфіка політичних рішень.

Предметна різноманітність політичних рішень – питання компетенції розробників політичного рішення. Відтворення субординації та диференціації соціальних груп за допомогою політичного рішення. Типологія рішень: індивідуальні, паритетні, ієрархічні. Кооперативність у прийнятті політичного рішення, горизонтальна та вертикальна комунікація. Категорії політичного рішення: об'єкт, агент, адресат, тип. Проблематика об'єкта регулювання, латентних об'єктів, явних та латентних витрат на реалізацію прийнятого рішення.

Тема 16. Методологічні підходи до розробки та прийняття політичних рішень.

Біхевіоралістична модель: «політична людина», приватні мотиви, суспільний інтерес як вмотивовані форми поведінки людей. Пошук балансу між вузькоогоїстичними мотивами та суспільним інтересом у процесі прийняття рішень.

Когнітивна модель «обмеженої раціональності»: необхідність виявлення ролі та структури знання у діяльності та поведінці суб'єкта політичного рішення; державна організація як основний суб'єкт прийняття політичного рішення.

Інкременталістська модель: політичне рішення – продукт тривалого торгу, поступовість та маргінальність у виробленні політичних рішень, неможливість адекватного аналізу процесу прийняття політичного рішення через брак інформації.

Тема 17. Політико-управлінські мережі.

Мережевість зв'язку осіб, що приймають та реалізують політичні рішення, з особами, що здатні здійснювати на них значний тиск, та пересічними громадянами як виборцями.

Політико-управлінський домен: політичні актори, політико-управлінські інтереси, владні відносини, колективні акції. Виборні політики, призначені держслужбовці, групи тиску, «парасолькові» асоціації. Формальні та неформальні мережі. Формальні агенти та реальні актори

Тема 18. Комплексні моделі механізму прийняття політичного рішення.

Проста ієрархія. Комплексна ієрархія. Поліцентрична координація

Структура механізму прийняття політичного рішення: субкомплекси (соціально-цілепокладальний, орієнтаційно-регулятивний, організаційно-інструментальний), модулі (агентономічний, телеономічний, епістемологічний, аксіологічний, тектологічний, праксіологічний) та субмодулі.

Тема 19. Процес прийняття та реалізації політичного рішення.

Варіанти виокремлення етапів процесу прийняття та реалізації політичного рішення. Фіксація та усвідомлення проблеми. Формування уявлень про задачу. Формування альтернатив. Критерії вибору. Елімінація вихідних альтернатив. Оцінка корисності альтернатив. Вибір оптимальної альтернативи.

Реалізація рішення. Оцінка результатів. Корегування прийнятого рішення.

Передумови до формування політичного рішення. Матриця «критерії» – «альтернативи». Розрив між прийнятим рішенням та його імплементацією: причини, форми, наслідки.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср.	л		п	лаб	інд	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Природа та функції політології та політичного аналізу												
Тема 1. Міждисциплінарна інтегративна, багаторівнева природа та предмет політології як наукової та навчальної дисципліни	9	2	2			5	9	2				7
Тема 2.. Об'єктивність, відкритість та взаємозв'язок політології з іншими соціально-гуманітарними та природничими науками	6	1	1			4	6		1			5
Тема 3. Теоретико-методологічні засади, поняттєво-категоріальний апарат та функції політології як міждисциплінарної, інтегративної та багаторівневої наукової та навчальної дисципліни	6	1	1			4	6	1				5
Тема 4. Предметні, структурні та функціональні особливості реального функціонування практично-прикладного рівня політології як спеціалізованої політико-управлінської системи наукового знання	9	2	2			5	9	1				8
Тема 5. Базові фактори формування та розвитку політичного аналізу як спеціалізованої політико-управлінської наукової дисципліни в США та західноєвропейських країнах.	9	2	2			5	9		1			8

Тема 6. Специфічні особливості, проблеми і перспективи інституціоналізації політології та політичного аналізу в суверенній Україні.	9	2	2			5	9		1			8
Тема 7. Проблеми визначення природи, предметного поля, рівнів реального функціонування політичного аналізу та моделі фахівця – аналітика в сучасній Україні	9	2	2			5	9		1			8
Тема.8 Загальнометодологічні і специфічні принципи, типи, види, форми реалізації політичного аналізу як фахової політико-управлінської наукової дисципліни	9	2	2			5	9	1				8
Тема 9. Основні суб'єкти, методи та процедури політичного аналізу як спеціалізованого системного інструменту підготовки, прийняття та реалізації самостійних легітимних політичних рішень в Україні	9	2	2			5	9		1			8
Усього за розділом 1	75	16	16			43	75	5	5			65
Розділ 2. Прикладна політологія												
Тема 10. Предмет та методи прикладної політології.	6	2				4	6	1				5
Тема 11. Сутність та роль сучасної політекономії	6	2				4	6					6
Тема 12. Суспільний вибір у політиці	6	2				4	6					6
Тема 13. Актори сучасної політекономії	3	1				2	3	1				2
Тема 14. Бюрократія як специфічний актор політичного процесу	3	1				2	3					3
Тема 15. Специфіка політичних рішень	6	2				4	6	1				5
Тема 16. Методологічні підходи до розробки та прийняття політичних рішень.	6	2				4	5					5
Тема 17. Політико-управлінські мережі	3	1				2	3					3
Тема 18. Комплексні моделі механізму прийняття політичного рішення.	6	2				4	6					6
Тема 19. Процес прийняття та реалізації політичного рішення.	3	1				2	4					4

Презентація проекту 1	12		8			4	12		2			10
Презентація проекту 2	15		8			7	15		3			12
Усього за розділом 2	75	16	16			43	75	3	5			67
Усього за семестром 3	150	32	32			86	150	8	10			132

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Міждисциплінарна, інтегративна, багаторівнева природа та функції політології як наукової дисципліни	2	
2	Об'єктивність, відкритість та взаємозв'язок політології з іншими соціально-гуманітарними та природничими науками.	1	1
3	Теоретико-методологічні засади, понятійно-категоріальний апарат та функції політології як міждисциплінарної, інтегративної та багаторівневої наукової та навчальної дисципліни	1	
4	Предметні, структурні та функціональні особливості реального функціонування практично-прикладного рівня політології як спеціалізованої політико-управлінської системи наукового знання	2	
5	Базові фактори формування та розвитку політичного аналізу як спеціалізованої політико - управлінської наукової дисципліни в США та західноєвропейських країнах.	2	1
6	Специфічні особливості, проблеми і перспективи інституціоналізації політології та політичного аналізу в суверенній Україні.	2	1
7	Проблеми визначення природи, предметного поля, рівнів реального функціонування політичного аналізу та моделі фахівця – аналітика в сучасній Україні	2	1
8	Загальнометодологічні і специфічні принципи, типи, види, форми реалізації політичного аналізу як фахової політико-управлінської наукової дисципліни	2	
9	Експертно-аналітичні оцінки і практично - політичні рекомендації як підсумковий продукт політичного аналізу	2	1
10	Презентація проекту 1	8	2
11	Презентація проекту 2	8	3
	Разом за 3 семестр	32	10

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Вид, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Дати пояснення визначенню: політичний аналіз як дослідницька й навчальна дисципліна.	5	7
2	Дати пояснення визначенню «Політична аналітика як система».	4	5
3	В чому полягає системний аналіз політичних процесів, його сутність, функції і методика реалізації	4	5
4	Дати пояснення, в чому полягає системна сутність методології політичного аналізу	5	8
5	Теоретико-фундаментальний, інструментально-емпіричний і практично-прикладний політичний аналіз. Виділити загальне й особливе.	5	8
6	Визначте специфіку стратегічного політичного аналізу	5	8
7	Визначте специфіку ситуаційного політичного аналізу.	5	8
8	Дайте своє визначення, що таке ціннісний політичний аналіз.	5	8

9	Розкажіть про проблеми й перспективи інституціоналізації політичного аналізу в Україні.	5	8
10	На основі лекційного матеріалу розробити аналіз політики місцевого, національного чи глобального рівня, з урахуванням специфіки трьох груп акторів, прописати стратегію для конкретного актора із однієї із груп	20	34
11	На основі лекційного матеріалу та аналізу політики розробити політичне рішення місцевого, національного чи глобального рівня, з урахуванням релевантних критеріїв (час, громадська підтримка, бюджет, парламентська підтримка тощо), прописати стратегію для реалізації	23	33
Разом за 3 семестр		86	132

6. Індивідуальні завдання

не передбачено

7. Методи навчання

Курс організовано у формі лекційних та семінарських занять, проведення опитування, презентації проектів залікової семестрової контрольної роботи та річного іспиту. В рамках семінарських занять студенти обговорюють опрацьовані самостійно матеріали, а також готують проекти аналізу політики та політичного рішення. У зв'язку із воєнним станом проведення лекцій та семінарів відбудеться з використанням онлайн-платформи zoom, екзаменаційна робота буде проведена з використанням платформи Google Classroom.

8. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовуються поточний та підсумковий семестровий форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усної дискусії або презентації проектів на практичних заняттях, та проведення опитування.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень здобувача. Він проводиться у письмовій формі у вигляді семестрового заліку (за дворівневою шкалою оцінювання) у 3 семестрі та річного іспиту (за чотирирівневою шкалою) у 4 семестрі. Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу, а обсяг навчального матеріалу, який виноситься на підсумковий семестровий контроль, визначається робочою програмою дисципліни.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 100 балів.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** здобувачам вищої освіти денної форми навчання надається можливість скласти **залік та іспит у дистанційній формі** на платформі Zoom і Google Classroom

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота									Проект 1	Проект 2	Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	15	15	40	100
3	2	2	3	4	4	4	4	4				

Критерії оцінювання роботи протягом семестру

Кількість балів	Критерії оцінювання
45-60	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.
31-44	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, здатність публічно представити матеріал
26-30	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених практичних занять, виконання завдань до кожного практичного заняття, активна робота на практичних заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
21-25	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених та практичних занять, епізодична відсутність виконання завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
16-20	Несистематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
11-15	Епізодичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконання завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховано завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.

6-10	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдань, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.
0-5	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та практичних занять не відпрацьовані, систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, відсутність знань, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.

Максимальна сума балів за залік складає **40**.

Критерії оцінювання залікової роботи

Кількість балів	Критерії оцінювання
35-40	Здобувач цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
29-34	Здобувач достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
18-28	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
10-17	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.
0-9	Здобувач не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

Максимальна сума балів за іспит складає **40**.

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи

Кількість балів	Критерії оцінювання
35-40	Здобувач цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
29-34	Здобувач достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
18-28	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
10-17	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.
0-9	Здобувач не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

Відповідно, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни за семестр складає **100** балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

10. Рекомендоване методичне забезпечення

Базова література

1. Авксент'єв А. О. Навчальна дисципліна «Політологія» як інструмент громадянської освіти для сталого демократичного розвитку України // Парадигма вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 18 липня-28 серпня 2022 року. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 18-23.
2. Бабкіна О. В. Розвиток політології як науки та навчальної дисципліни: досвід національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. 2012. Вип. 7. С. 5–9.
3. Бебик В. М. Базові засади політології, К. 2000. С. 5-25.
4. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина: Монографія. К.: МАУП, 2003. гл. 1.
5. Брандибура І. Ю. Професійна підготовка фахівців з політології: досвід Англії та Уельсу: монографія. Львів: ВД «Панорама», 2018. 152 с. С. 29-85.
6. Ващенко К. Сутність та особливості політичного аналізу. *Вісник Львівського Університету. Філософські науки.* 2008. Вип. 11. С.169 -177.
7. Віннікова Н. А. Парадокси політичних рішень в епоху постдемократії: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. Розділ 2. Політичні рішення як домінанта політичного процесу. С. 38-86.
8. Горбатенко І. А. Розвиток політології як навчальної дисципліни: здобутки, проблеми, перспективи // *Генеза.* 2006. № 1. С. 129-133.
9. Громадська Н. А. Методологічні аспекти політичного аналізу // *Державне управління. Наукові праці.* 2017. Том 290. Вип. 278. С. 83-87. (Або // [https://file:///c:/Documents % 20 and %20 Settings/ admin/Мои % 20документы/Downloads/Npchdu- 2017_290_278_14pdf](https://file:///c:/Documents%20and%20Settings/admin/Мои%20документы/Downloads/Npchdu-2017_290_278_14pdf))
10. Дженніфер Ріел, Роджер Мартін. Техніка ухвалення рішень . Як лідери роблять вибір / пер. з англ. Наталія Кошманенко. К. Наш формат, 2019. 248 с. Розд. 1 Інтегративне мислення. С. 19-32.; Розд. 2. Як ми робимо вибір. С. 33-56.; Розд. 9. Генерування можливостей. С. 154-188
11. Ермоленко А. Ціннісно-нормативне обґрунтування науки та моральна автономія суб'єкта. *Філософська думка.* 2009. №4. С. 30-49
12. Кальниш Ю.Г. Політична аналітика в державному управлінні: теоретико-методологічні засади: Монографія. К.: Видавець Паливода А.В. 2006
13. Кальниш Ю. Об'єкт, предмет і основні дефініції політичної аналітики в державному управлінні. *Вісник НАДУ.* 2005. С. 331-338.
14. Кальниш Ю. Формування теоретико-методологічних засад сучасної політичної аналітики в Україні. *Вісник НАДУ.* 2006. С. 167-176.
15. Качинська Н.О. Вибір стратегічного вектора іміджевої політики держави. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї.* К.: Український центр політичного менеджменту. 2010. Вип. 19. С.349-359.

16. Квітка К. Політичні консультанти – політичні актори? *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*: Зб. Наук. Праць. К. 2009. Вип. 44. С. 135-144.
17. Кліманська Л. Предмет політології // *Політологія*. Кн. Перша: Політика і суспільство / А. Колодій, Л. Кліманська, Я. Космина, В. Харченко. 2-е изд. перероб.. та доп..К., Ельга, Ніка-центр, 2003. С. 11-12.
18. Кліманська Л. Методи та функції політології // *Політологія*. Кн. Перша: Політика і суспільство / А. Колодій, Л. Кліманська, Я. Космина, В. Харченко. – 2-е изд. перероб.. та доп..К., Ельга, Ніка-центр, 2003. С. 34-38.
19. Круглашов А. М. Розвиток української політології: час для нових завдань // *Наук. Вісник Ужгородського університету. Серія Політологія, Соціологія, Філософія*. 2009. Вип. 13. С. 336-342.
20. Колісниченко Н. Політика і державне управління як соціальні феномени// *Державне управління та місцеве самоврядування*. Зб. наук. праць. Дніпропетровськ. ДРІДУ НАДУ.. 2012. Вип. 1(12). С. 28-38.
21. Лікарчук Н.В. Політичний аналіз як професія та наукова дисципліна *Вісник КНУ ім. Т.Шевченка. Філософія. Політологія*. 2006. №83/84. С.57-59.
22. Міхальов О. М. Парадигмальні зміни і процеси прийняття рішення нового часу / О. М. Міхальов // *Прийняття рішень в індетермінованих умовах: проблеми, сучасні методи. Технології забезпечення ефективності: Мат-ли наук.- метод. семінару молодих учених нац.. акад. держ. упр. При Президентові України; 22 січня 2018р. / Під аг. Ред.. проф.. С. К. Хаджирадєвої. Миколаїв: Емельянова Т. В. 2018. 267 с. С. 13 – 17.*
23. Наумкіна С. Кожне суспільство має ту науку, яку хоче мати // *Вісник Львівського ун-ту. Серія : Філософсько-політологічні студії*. 2011. Вип. 1. С. 105–107..
24. Парнсонс Вейн. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики: Пер. з англ.- К.: Вид. Дім „Киево-Могилянська академія”, 2006. 549 с. Ч.1.- С. 21-89.
25. Петренко І. І. Основні види аналізу державної політики. *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2014. № 4 (118). С. 40–43.
26. Петренко І. І. Аналітичні центри як суб’єкти формування публічної політики: Монографія. К.: Видавець Вадим Карпенко, 2018. 360 с. Розділ 3. С.208-248.
27. Петренко І. І. Поняття, функціональне призначення та основні характеристики аналізу публічної політики // *Гілея*. Зб. наук. праць. 2017. Вип. 117(№2). С. 243-248.
28. Постригань Г., Олещук П. Практична політологія для студентів спеціальності 052 «Полі-тологія» освітнього рівня «Бакалавр». К. 2021. Лекція № 4. Політичний аналіз.С. 57. 76.// http://philosophy.unev.kiev.ua/uploads/editor/ilmages/kafedry/politnauk/lecii_z_praktychnoi_politologii.pdf
29. Потульницький В. А. Теорія української політології: курс лекцій. К.Либідь, 1993. С. 10-17.
30. Письменний І. Синергетичні засади державного управління в умовах кризи. *Актуальні проблеми державного управління*: Зб. Наук. Пр. / Редол.: С.М. Сєрьогін (голов. Ред). Та ін. Д. : ДРІДУ НАДУ. 2009. Вип. 1 (35). С.3-10.
31. Ребкало В.А., Кальниш Ю.Г. Практикум з політичної аналітики в державному управлінні: Навч.– метод. посіб. К.: Вид-во НАДУБ 2005.
32. Росенко М. Політичні конфлікти в Україні. *Віче*. 2009. № 16. С. 23-26.
33. Рубанов В.В. Політичний аналітик і політична еліта : проблема рольових функцій у підготовці та прийнятті політичних рішень. *Державне управління та місцеве самоврядування: Тези 7 Міжнар. наук. конгресу, 29 - 30 березня 2007 р. Х.:* Вид-во ХарПІ НАДУ „ Магістр,, , 2007. с. 14-15.
34. Рубанов В. Політичний аналіз і аналіз політики: загальне й особливе. *Політичний менеджмент. Наук. Журнал /* голов. Ред.. Ю. Ж. Шайгородський. 009. № 6. С. 36-47.
35. Рубанов В. В. Теорія та методологія політичної аналітики: моногр. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2012. 236 с.
36. Рубанов В. В. Загальне та особливе у співвідношенні меж предметного поля політичного аналізу та аналізу політики. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна «Питання політології»*. 2018. С. 6-15.
37. Рубанов В. В. Основні підходи визначення поняття «політична аналітика» та їх науково-практична цінність. *Публічне управління XXI століття: синтез науки та практики: зб. тез XIX Міжнар. наук конгресу, 19 квітня 2019 р. Х.:* ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. С. 32-34.

38. Рудич Ф. Політична наука чи політологія ? // Сучасна українська політика. Політики і політологія про неї. К. 2007. Вип. 10. С. 16-25.
39. Сазонов М. І. Предмет і методи політології // Політологія: навчальний посібник для вузів. Упоряд. Та ред. М. Сазонова. Харків: Фоліо, 1998. С. 6-19.
40. Телешун С.О., Баронин А.С. Політична аналітика, прогнозування та політичні консультації. К.: Видавець Паливода А.В., 2001.
41. Теорія і практика політичного аналізу: Нав. посіб./ За заг. Ред. О.Л.Валевського, В.А.Рибкала. К. : Міленіум, 2003.
42. Тертичка В. Державна політика: Аналіз та здійснення в Україні. К.: Основа. 2002.
43. Dogan M. The Hybridization of Social Sciences Knowledge. 1996.: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/8090/librarytrendsv45i2l_opt.pdf?sequence=1)
44. Roskin M. Political science// Britannica Online Encyclopedia, 2016.: <http://www.britannica.com/topic/political-science>.
45. Rubanov, V.V. The Kharkiv University Faculty Members' Contribution to Framing up Theory and Methodology of Political Analytics. *Eastern European Scientific Journal (Gesellschaftswissenschaften)*: Dusseldorf (Germany) : Auris Verlag, 2014, № 4. Pp. 145-153.
46. Rubanov V.V. Political expert as a self-sufficient party of political analytics. *European science review*, July-August. 2014, № 7-8. pp. 81-88.

Допоміжна література

1. Алексеев В. Держава та суспільство: пошук оптимальної моделі взаємовідносин. *Актуальні проблеми державного управління*: Зб. Наук.Пр. (Редкол.: С.М. Серьогін (голов. Ред.). Д. : ДРІДУ НАДУ. 2008. Вип. 3 (33). С.32-40.
2. Баронін А.С. Аналіз і прогноз у політиці та бізнесі: Курс лекцій. К.: Вид. Паливода А.В., 2005.
3. Валевський О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізм впровадження: Моногр. К.: НІСД, 2001.
4. Вступ до аналізу державної політики: Навч. посіб. / В.Романов, О.Рудік, Т.Брус. К.: 2001.
5. Коваленко А.О. Політичний аналіз і прогнозування. К.: Наук.Світ, 2002.
6. Левченко О.М. Професіональний потенціал: регуляторні механізми інноваційного розвитку. Монографія. Кіровоград: Код–2009. 375с. (Розд. 1; Розд.2. С. 5-145).
7. Малахов В.Етичний кодекс ученого: аксіологія і прагматика. *Вісник НАН України*. 2009. №5. С.12-19.
8. Радченко О. Україна: фактори національного об'єднання. *Ефективність державного управління*. Зб. Наук. Пр. Львівського регіонального інституту державного управління при Президентіві України. 2009. Вип. 18/19. С.77-84.
9. Романов В., Рудік О., Брус Т. Вступ до аналізу державної політики. К.: Основи, 2001.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення **Електронні адреси державних органів влади в Україні**

1. <http://www.president.gov.ua> – Офіційне Інтернет-представництво Президента України
2. <http://rada.gov.ua> – Офіційне Інтернет-представництво Верховної Ради України
3. <http://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал
4. <http://www.mfa.gov.ua> – Офіційне Інтернет-представництво Мін-ва закордонних справ України

Електронні адреси міжнародних організацій

5. <http://www.uia.org> – Представництва міжнародних організацій у мережі Інтернет.
6. <http://www.un.org> – Офіційне Інтернет-представництво ООН
7. <http://www.nato.int> – Офіційне Інтернет-представництво НАТО
8. <http://hub.coe.int> – Офіційне Інтернет-представництво Ради Європи
9. <http://www.osce.org> – Офіційне Інтернет-представництво Організації з безпеки і співробітництва в Європі
10. <http://www.aseansec.org> – Офіційне Інтернет-представництво Асоціації країн Південно-Східної Азії
11. <http://www.africa-union.org> – Офіційне Інтернет-представництво Африканського Союзу
12. <http://www.mercosur.int> – Офіційне Інтернет-представництво Південного спільного ринку (МЕРКОСУР)

13. <http://www.imf> - Офіційне Інтернет-представництво Міжнародного валютного фонду
 14. <https://www.wto.org/> - Офіційне Інтернет-представництво Світової Організації Торгівлі
- Електронні адреси глобальних клубів**
15. <https://g20.org> - Офіційне Інтернет-представництво Групи 20
 16. <http://www.bilderbergmeetings.org> – Офіційне Інтернет-представництво Більдерберзького Клубу
 17. <http://www.clubofrome.org> – Офіційне Інтернет-представництво Римського клубу
 18. <http://www.world-governance.org> – Офіційне Інтернет-представництво Форуму Нового Світового Урядування

Електронні адреси науково-дослідних установ

19. <http://www.niss.gov.ua> – Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України
20. <http://www.ipiend.gov.ua> - Інститут політичних і етнонац. досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України
21. <http://www.fpif.org> – International Relations Center
22. <http://www.aiaa.asn.au> – Australian Institute of International Affairs
23. <http://www.brookings.edu> – Brookings Institution
24. <http://www.cceia.org/index.html> – Carnegie Council on Ethics and International Affairs
25. <http://cisac.stanford.edu> – Centre for International Security and Cooperation
26. <http://csis.org> – Centre for Strategic and International Studies
27. <http://www.fpa.org> – Foreign Policy Association
28. <http://www.iiss.org> – International Institute for Strategic Studies
29. <http://www.chathamhouse.org.uk> – Royal Institute of International Affairs (Chatham House)
30. <http://www.isn.ethz.ch> – International Relations and Security Network
31. <http://www.sipri.org> – Swedish Institute of International Affairs
32. <http://www.transnational.org> – Transnational Foundation for Peace and Future Research
33. <http://www.usip.org> – United States Institute of Peace

Електронні адреси періодичних видань

34. <http://www.niss.gov.ua/catalogue/30/> – Науково-аналітичний збірник Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України «Стратегічні пріоритети»
35. <http://www.grani.org.ua> – Науково-теоретичний і громадсько-політичний Альманах «Грані»
36. <http://www.gileya.org> – Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»
37. <http://www.foreignaffairs.com> – «Foreign Affairs» – the leading magazine for analysis and debate of foreign policy, economics and global affairs.
38. <http://jia.sipa.columbia.edu> – Journal of International Affairs
39. <http://www.princeton.edu/jpia> – Journal of Public and International Affairs
40. <http://jwsr.ucr.edu/index.php> – Journal of World Systems Research
41. <http://gmbh.ewa.pub@gmail.com> – European science review
42. <http://gmbh.ewa.pub@gmail.com> – Austrian Journal of Humanities and Social Sciences
43. <http://editor@eesj.ru> – Eastern European Scientific Journal (Gesellschaftswissenschaften): Dusseldorf

Електронні адреси міжнародних рейтингових агентств

44. <http://www.bloomberg.com> – Офіційне Інтернет-представництво міжнародного рейтингового агентства Bloomberg
45. <http://www.fitchratings.com> – Офіційне Інтернет-представництво міжнародного рейтингового агентства Fitch
46. <http://www.standardandpoors.com> – Офіційне Інтернет-представництво міжнародного рейтингового агентства Standard & Poor's
47. <http://www.moody.com> – Офіційне Інтернет-представництво міжнародного рейтингового агентства Moody's

Електронні адреси сайтів світових статистичних і аналітичних даних

48. <http://www.worldometers.info> – World Population Clock
49. <http://www.citymetric.com>